

dítással. A Dante-kultusz ápolására a *Budapesti Visszhangban* (1852. 381 — 383.) „Dante első Canzoneja” címmel értékes tanulmányt közöl a fordítás kíséretében. *Litványi* László írja: „Ez az első Dante vers, amely nyelvünkön megjelent.” Végre 1854 januárjában megjelenik az *Új élet* 500 példányban. Toldyhoz írt ajánlásában mutat rá Császár arra, hogy fordításával „legalább díszet szerez irodalmunknak, melyben a nagy Dante név meglehetősen ismeretlen”. Az első kiadás rövidesen elfogy, még a megjelenés évében sor kerül a második kiadásra. „Beszület irodalmunkra nézve, hogy megjelenhetett” — írja a műről Toldy Ferenc (*Új Magyar Múzeum*. 1854. I. 295. p.). A *Pesti Napló* bírálója így ír (1854, 72.): „Ha Császár semmi egyebet nem tett volna irodalmunk mezején — maga már Dante magyarítása jelentékeny polcot, örök hírt biztosítana nevének irodalmunkban.”

A fordítás sikere további munkára ösztönzi Császárt. *Silvio Pellico* naplóját, a *Le mie prigioni*-t 1856-ban fordítja le, e fordítás nyomtatásban nem jelenik meg. Tovább dolgozik a *Commedia* fordításán, 1857-re elkészül az *Inferno* első hét énekének, továbbá a XXXI., XXXII. és XXXIII. énekének a fordítása. A lefordított részek közül nyomtatásban csak az első négy ének jelent meg az *Őszi lombok* II. kötetében (Pest, 1857). Többre nem tellett sem erőből, sem időből. Császár betegeskedni kezd. Elkészül a *Purgatorio* I. énekének első 52 sorával is. E töredékkel a nagy vállalkozás abbamarad.

Vajon sikerültek ezek a fordítások? Olvassuk el Dante néhány sorát Császár magyar átültetésében. A híres kezdés, a „Nel mezzo del cammin di nostra vita” így hangzik az ő tolmácsolásában:

*Min életünknek pálya-közepében
Homályos erdőn történt tévelyegnem,
Mert a valódi ösvényt elhibáztam.*

Császár a szellemi hűség helyett a betűszerinti hűségre törekedett. Fordításában az eredeti hatodfeles jambusos versmértéket megtartja, de a rímeket nem. Stílusa nehézkes, szavai sokszor erőltetettek. Ennek ellenére Császár úttörő érdemeit műfordításunk történetében elvitatni nem lehet. Amit az ő korában az olasz irodalomról megtudhatott a magyar olvasó magyar nyelven, az Császár érdeme, aki magát „a magyar Dante-irodalom útegyengetőjének” nevezte. Kétségtelen, hogy Dantét nyelvünkön ő szólaltatta meg először s ezt aényt a magyar irodalomtörténet maradandóan feljegyezte.

DIAKBÜCSÜZTATÓ

*Indultok. Puha arcotok tükörként
nyílik távoli fényre és homályra.
Nincs már, nincs maradás: a lábatokban
sürgő izgalom indulást parancsol.
Egy-két szó... Sietős a kézszorítás —
múltak bére talán s az eljövendő
hűség záloga. Kár sokat beszélni.
Négy év sok szava, sok közös kalandja
mind-mind bennetek él. Amerre mentek
attól hangos a rét, az nő az égig
hajlandó jegenyék vidám dalában.*

Tótfalusy István